

Notitie

Opdrachtgever: Dhr Albregt, Bedrijvenschap Harnaschpolder
Auteur: André de Baerdemaeker
Betreft: Quick scan braakterreinen Harnaschpolder-Zuid
Projectnummer: 1897
Datum: 10 september 2018
Status: **Concept**

Bureau Stadsnatuur

bezoekadres:
Natuurhistorisch Museum Rotterdam
Westzeedijk 345
3015 AA Rotterdam
telefoon: 010 – 266 04 70
e-mail: info@bureaustadsnatuur.nl
www.bureaustadsnatuur.nl

Inleiding

In navolging op eerder uitgevoerd ecologisch onderzoek in het gebied Harnaschpolder-Zuid in gemeente Midden-Delfland heeft Bureau Stadsnatuur een aanvullende beoordeling van ecologische potenties (een zogenaamde quick scan) uitgevoerd. Het gebied betreft de omgeving van de Harnaskade in Den Hoorn (figuur 1), een gebied dat in 2014 al eerder op potenties werd beoordeeld (Westbroek 2015) en in 2015 en 2016 nader werd onderzocht op de aanwezigheid van beschermde soorten (de Zwarte 2017). In voorliggende notitie wordt van de aanvullende quick scan verslag gedaan. De focus lag hierbij op de braakliggende en bouwrijpe terreinen in het onderzoeksgebied.

Figuur 1. Ligging van het onderzoeksgebied.

Wettelijk kader

1. Inleiding

De Wet Natuurbescherming is per 1 januari 2017 van kracht en vervangt de Flora- en faunawet, de Boswet en de Natuurbeschermingswet 1998. De informatie hieronder vat de belangrijkste feiten samen met betrekking tot de bescherming van soorten via de Wet natuurbescherming, en is gericht op personen en instanties die te maken krijgen met de wet in het kader van ruimtelijke ontwikkeling, beheer en onderhoud. Uitvoering van de wet valt onder de verantwoordelijkheid van de provincies, met uitzondering van grote infrastructurele projecten aan onder meer waterwegen; daarbij blijft de Rijksoverheid het bevoegd gezag. De inhoud van deze samenvatting betreft in eerste instantie de algemeen geldende verbodsbepalingen in de Wet natuurbescherming en in tweede instantie de Zuid-Hollandse context waarin deze verbodsbepalingen moeten worden toegepast. De aanvullende regelgeving rond bescherming van soorten in Natura 2000-gebieden wordt hier slechts kort besproken.

2. Doel van de Wet natuurbescherming

De Wet natuurbescherming beschermt de van nature in Nederland in het wild voorkomende planten en dieren en natuurgebieden.

3. Beschermingsregimes soorten

In de Wet natuurbescherming zijn drie categorieën soorten onderscheiden met een eigen beschermingsregime en daaraan gekoppelde verbodsbepalingen: vogels, habitatrichtlijnsoorten en overige soorten. Een soort kan niet onder meer dan één van deze regimes vallen. Vogels vallen per definitie onder het regime van de Vogelrichtlijn. De Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn betreffen Europese beschermingsregimes waar met de verbodsbepalingen artikel 3.1 en 3.5 in de Wet natuurbescherming in Nederland invulling aan wordt gegeven. Het regime 'andere soorten', artikel 3.10, heeft betrekking op soorten die alleen vallen onder een nationaal beschermingsregime; deze soorten zijn niet vermeld in de Europese richtlijnen. De drie beschermingsregimes met hun verbodsbepalingen zijn hieronder weergegeven.

Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Artikel 3.1

1. Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te storen.
5. Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Artikel 3.5

1. Het is verboden in het wild levende dieren van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn, in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden dieren als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden eieren van dieren als bedoeld in het eerste lid in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
4. Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in het eerste lid te beschadigen of te vernielen.
5. Het is verboden planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel B, bij de Habitatrichtlijn of bijlage I bij het Verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

Beschermingsregime andere soorten

Artikel 3.10

1. Onverminderd artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid, is het verboden:
 - a. in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A, bij deze wet, opzettelijk te doden of te vangen;
 - b. de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen, of
 - c. vaatplanten van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij deze wet, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.
2. Artikel 3.8 (bepalingen dat ontheffing of vrijstelling kan worden verleend, hier niet uitgebreid besproken), met uitzondering van het derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing op de verboden, bedoeld in het eerste lid, met dien verstande dat, in aanvulling op de redenen, genoemd in het vijfde lid, onderdeel B, de noodzaak voor de ontheffing of vrijstelling ook verband kan houden met handelingen:
 - a. in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied;
 - b. ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen;
 - c. ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
 - d. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
 - e. in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw;
 - f. in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
 - g. in het kader van bestendig beheer of onderhoud van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied, of
 - h. in het algemeen belang.
3. De verboden, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a, en b, zijn niet van toepassing op de Bosmuis, de Huisspitsmuis en de Veldmuis voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.

4. Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

De provinciale verordening bevat onder andere regels voor faunabeheereenheden en diverse vrijstellingen voor het bestrijden van schade en het uitvoeren van werkzaamheden. Ook is in de verordening opgenomen voor welke soorten een vrijstelling geldt van de verbodsbepalingen in artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming (zie de soortenlijst verderop onder 'Beschermd andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)'). Voor de verordening, zie: <http://bit.ly/2n5cKWP>

5. Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

In de provinciale beleidsregel staan onderwerpen als het verlenen van tegemoetkomingen in de faunaschade en de vergunningverlening voor Natura 2000-gebieden in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof. Voor de beleidsregel, zie: <http://bit.ly/2ml3pMk>

6. Beschermd habitatrichtlijnsoorten in Zuid-Holland (artikel 3.5)

Soorten uitsluitend vermeld in Bijlage II – Beschermingsregime artikel 3.5 alleen van toepassing in Natura 2000-gebieden.

De volgende 2 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen uitsluitend in voor deze soorten aangewezen Natura 2000-gebieden onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Nauwe korfslak

Zeggekorfslak

Soorten vermeld in Bijlage IV – Beschermingsregime artikel 3.5 van toepassing.

De volgende 39 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Groenknolorchis	Boomkikker	Otter	Meervleermuis	Dwergvinvis
Platte schijfhoren	Heikikker	Bosvleermuis	Rosse vleermuis	Gewone dolfijn
Bataafse stroommossel	Kamsalamander	Franjestaart	Ruige dwergvleermuis	Gewone vinvis
Gevlekte witsnuitlibel	Poelkikker	Gewone baardvleermuis	Tweekleurige vleermuis	Griend
Groene glazenmaker	Rugstreeppad	Gewone dwergvleermuis	Vale vleermuis	Potvis
Rivierrombout	Zandhagedis	Gewone grootoorvleermuis	Watervleermuis	Tuimelaar
Houting	Bever	Kleine dwergvleermuis	Bruinvis	Witsnuitdolfijn
Steur	Noordse woelmuis	Laatvlieger	Bultrug	

7. Beschermde andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)

De volgende 35 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.10 (NB: betreft uitsluitend als 'wild' gekwalificeerde plantensoorten; bron: verspreidingsatlas.nl):

Blaasvaren	Grote leeuwenklauw	Stofzaad	Grote modderkruiper	Grijze zeehond
Bokkenorchis	Karhuizer anjer	Schubvaren	Kwabaal	Steenmarter
Brave hendrik	Kleine wolfsmelk	Smalle raai	Ringslang	Waterspitsmuis
Brede wolfsmelk	Knolspirea	Stijve wolfsmelk	Boommarter	
Bruinrode wespenorchis	Moerasgamander	Tengere veldmuur	Damhert	
Dreps	Naakte lathyrus	Wolfskers	Das	
Echte gamander	Rozenkransje	Aardbeivlinder	Eekhoorn	
Glad biggenkruid	Ruw parelzaad	Grote vos	Gewone zeehond	

Soorten waarvoor in Zuid-Holland een vrijstelling geldt van beschermingsregime artikel 3.10

In Zuid-Holland is een vrijstelling van de verbodsbepalingen artikel 3.10 van toepassing op de volgende 22 soorten:

Bastaardkikker	Aardmuis	Egel	Konijn	Wezel
Bruine kikker	Bosmuis	Gewone bosspitsmuis	Ree	Woelrat
Gewone pad	Bunzing	Haas	Rosse woelmuis	
Kleine watersalamander	Dwergmuis	Hermelijn	Veldmuis	
Meerkikker	Dwergspitsmuis	Huisspitsmuis	Vos	

8. Geïntroduceerde soorten in Zuid-Holland

Soorten die zich door menselijk toedoen buiten hun natuurlijke areaal hebben gevestigd (geïntroduceerde soorten) vallen in Zuid-Holland niet onder de beschermingsregimes van artikel 3.1, 3.5 of 3.10, tenzij sprake is van een populatie die langer dan 50 jaren achtereen heeft standgehouden in de provincie (mond med. PZH, maart 2017). Voorbeelden in een Zuid-Hollandse context zijn beschermde plantensoorten uitgezaaid vanuit tuinen en Vroedmeesterpad, al dan niet moedwillig geïntroduceerd door terrariumhouders.

Plantensoorten die lokaal zijn geïntroduceerd en als 'niet wild' zijn beschouwd in Zuid-Holland, zijn onder meer:

Bruinrode wespenorchis	Knolspirea	Knollathyrus	Echte gamander	Bergnachtsorchis	Wilde Weide
------------------------	------------	--------------	----------------	------------------	-------------

Diersoorten die zijn geïntroduceerd en als 'niet wild' zijn beschouwd in Zuid-Holland, zijn onder meer:

Boomkikker	Muurhagedis	Vroedmeesterpad	Quaggamossel	Aziatische modderkruiper	Blauwband
------------	-------------	-----------------	--------------	--------------------------	-----------

De beschermde status van soorten als Muskusrat (sinds 1975 gedocumenteerd voor de provincie) en Nijlgans (eerste geval in 1967) kan op grond van het bovengeschetste 50 jaar-criterium ter discussie worden gesteld.

9. Zorgplicht

In de Wet natuurbescherming is een zorgbeginsel (artikel 1.10 en 1.11) opgenomen: de intrinsieke waarde van soorten is vastgesteld in een doelbepaling en geldt voor alle soorten, los van een beschermingsregime.

Het is een algemeen geldende fatsoenseis die erop neerkomt dat redelijkerwijs vermijdbare schade aan en versterking van planten en dieren moet worden voorkomen.

10. Wanneer ontheffing aanvragen?

Wanneer redelijkerwijs kan worden vermoed dat verbodsbepalingen ten gevolge van een voorgenomen activiteit worden overtreden, moet eerst worden bepaald of mitigerende (verzachtende) maatregelen de schade kunnen beperken of tenietdoen zodat het overtreden van het verbod kan worden voorkomen. Wanneer het overtreden van een verbod onvermijdelijk is en er moet worden gecompenseerd voor veroorzaakte schade, dan dient men een ontheffing aan te vragen. Het aanvragen van een ontheffing heeft alleen zin als de functionaliteit van een plangebied voor een beschermde soort voldoende nauwkeurig in beeld is gebracht. Meestal is hier een uitgebreid onderzoek voor nodig waarin rekening wordt gehouden met de seizoensactiviteit van een soort. Dergelijk onderzoek dient aan bepaalde richtlijnen te voldoen op basis waarvan de kwaliteit en volledigheid ervan worden gecontroleerd door de Omgevingsdienst (zie onder). Een randvoorwaarde is daarnaast dat een aanvraag vergezeld dient te gaan van een zogenaamd activiteitenplan. Hierin moet een initiatiefnemer van een potentieel schadelijke handeling het belang van de voorgenomen activiteit onderbouwen en aangeven welke mitigerende en/of compenserende maatregelen ten gunste van de soort(en) in kwestie worden getroffen.

11. Omgevingsvergunning via gemeente

Wanneer er sprake is van een omgevingsvergunning mogen ontheffingen voor beschermde soorten aanhaken. Bij aanhaken moet de gemeente een volledigheidstoets uitvoeren en verzorgt de gemeente de toetsing door de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH). Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Met de aanvraag van een omgevingsvergunning is een wettelijke beslistermijn gemoeid van maximaal 26 weken. De gehele aanvraag verloopt via de gemeente. Voor meer informatie, zie: <https://www.omgevingsloket.nl>

12. Losse ontheffing via provincie

Wanneer een ontheffing aangevraagd moet worden waarbij geen omgevingsvergunning nodig is, is de beslistermijn 13 weken met maximaal 7 weken verlenging. De gehele aanvraag verloopt via Omgevingsdienst Haaglanden. De leges bedragen EUR 1800,-. Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Voor meer informatie en aanvraagformulieren, zie:

<https://omgevingsdiensthaaglanden.nl/categorie/product/7-ontheffingverlening-soorten.html>

13. Gedragscodes

Gedragscodes in het kader van de Wet natuurbescherming worden alleen gemeentelijk of branchebreed opgesteld en dienen te worden goedgekeurd door het Ministerie van Economische Zaken. Bestaande gedragscodes die zijn goedgekeurd onder de Flora- en faunawet zijn, indien nog niet verlopen, nog altijd geldig voor de soorten die onder de Wet natuurbescherming onder één van de drie beschermingsregimes vallen. Voor nieuwe beschermde soorten waarvoor geen mitigerende maatregelen zijn vermeld in gedragscodes zal mogelijk een ontheffing noodzakelijk zijn. Voor soorten die niet (meer) onder een strikt beschermingsregime vallen hoeft niet per se te worden gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode. Er moet desalniettemin altijd rekening worden gehouden met de wettelijke zorgplicht.

14. Handhaving

Bij een vermoede overtreding van een verbodsbepaling in de Wet natuurbescherming kan handhaving worden ingeschakeld. In Zuid-Holland is de Omgevingsdienst Zuid-Holland-Zuid (OZH) hiervoor verantwoordelijk. Voor meer informatie, zie:

<https://www.ozhz.nl/vergunningen-en-meldingen/groene-handhaving>

Methodiek

Op vrijdag 7 september 2018 is de locatie tussen 12:00 en 14:00 uur bezocht door ecooloog André de Baerdemaeker van Bureau Stadsnatuur. De onderzoeksvraag is gericht op braakliggende en bouwrijpe open terreinen in het onderzoeksgebied. De aanwezige bebouwing en de waterpartijen zijn derhalve min of meer buiten beschouwing gelaten. Deze elementen zijn grotendeels ongewijzigd gebleven en de resultaten en conclusies van de eerder uitgevoerde onderzoeken zijn voor deze structuren nog altijd relevant (zie Westbroek 2015, de Zwarte 2017). Voor de braakliggende en bouwrijpe terreinen is tijdens het bezoek op basis van *expert judgement* onderzocht:

- of het gebied potentie heeft als leefgebied van soorten met een beschermde status Wnb;
- voor welke functies het onderzoeksgebied voor betreffende soorten in aanmerking komt;
- of vervolgonderzoek naar de aanwezigheid van beschermde flora en fauna nodig is.

Daarnaast is op basis van beschikbare literatuur en onderzoeksresultaten in de omgeving beoordeeld in hoeverre het aannemelijk is of beschermde soorten in de omgeving van het onderzoeksgebied voorkomen. In de bespreking van potenties wordt ook stilgestaan bij soorten met een bedreigde status volgens de rode lijsten. Ofschoon een notering op een rode lijst op zichzelf geen nadere beschermingsstatus met zich meebrengt, zegt het wel iets over de kwetsbaarheid van het gebied.

Resultaten

In het gebied zijn diverse braakliggende en bouwrijpe percelen aangetroffen. Op veel terreinen is recent grondverzet uitgevoerd. Een deel van de terreinen is afgezet met hekken en daarmee niet toegankelijk.

Flora

De braakliggende terreinen bevinden zich in verschillende stadia van successie. Op het omheinde terrein ten westen van de Harnaskade werd ten tijde van het veldbezoek werk uitgevoerd, vermoedelijk het aanbrengen van voorbelasting. Er stonden graafmachines en ander materieel. Het terrein was zandig, spaarzaam begroeid en door recente regenval waren er ondiepe plassen in het terrein.

Een terrein tussen de Harnaskade en de Harnaschdreef was al eerder bewerkt. Hier lag het zandlichaam al enige tijd en was begroeid met een grazige vegetatie. Tussen de grassen stonden algemene kruiden van braakliggende situaties, zoals Akkerdistel, Perzikkruid, Klein hoefblad, Rode klaver, Echte kamille, Zwart tandzaad en Heelblaadjes. De randen en oevers langs de terreinen zijn glooiend en vochtig met jong Riet *Phragmites australis*. Er zijn geen potentiële groeiplaatsen voor plantensoorten met een beschermde status volgens de Habitatrichtlijn, op basis van de biotoopvoorkeuren van de in Zuid-Holland voorkomende beschermde soorten (Stichting Floron 2011).

Ongewervelden

De ondiepe sloten in het gebied zijn op het oog ongeschikt voor beschermde aquatisch slakken, zoals de Platte schijfhoorn *Anisus vorticulus*. Het onderzoeksgebied valt binnen het bekende verspreidingsareaal van de soort (Boesveld & Gmelig Meyling 2011) en de diepere wateren met onderwaterbegroeiing zien er p het oog geschikt uit voor de soort. De wateren in het onderzoeksgebied zijn in 2014 bemonsterd, waarbij de soort niet werd aangetoond (Westbroek 2015). De afwezigheid van de soort werd daarmee afdoende uitgesloten. Die conclusie kan nu waarschijnlijk niet meer getrokken worden op basis van de toenmalige onderzoeksresultaten. Zie Afwegingen (onder) voor een nadere afweging.

Qua insecten heeft het terrein weinig potenties voor beschermde soorten. Zo valt het onderzoeksgebied buiten het bekende verspreidingsgebied van de Groene glazenmaker *Aeshna viridis* en ontbreekt Krabbenscheer *Stratiotes aloides*, de waardplant van de soort (De Vries & Ketelaar 2003).

Er zijn wel mogelijkheden voor insecten met een Rode-Lijst-status. Te denken valt aan verscheidene bijensoorten (Peeters & Reemer 2003) en het Bruin blauwtje *Aricia agestis ssp. Agestis* (van Swaay 2006). Ten tijde van het veldbezoek is niet uitputtend gezocht naar insecten, maar enkele algemene en kenmerkende soorten van ruigtevegetaties werden eenvoudig waargenomen, waaronder Akkerhommel, Aardhommel, Blinde bij, Ruigtelieveheersbeestje, Schaakbordlieveheersbeestje, Gewone oeverlibel, Paardenbijter, Icarusblauwtje en zweefvliegen van het genus *Helophylus*.

Er zijn geen potenties voor beschermde soorten ongewervelden op basis van verspreiding en habitat. Dit geldt voor overige beschermde slakken, en beschermde insecten (Winter & Bruin 2002, Bos *et al.* 2006).

Figuur 2. Een rustende Blinde bij *Eristalis tenax* op Klein hoeblad *Tussilago farfara* (7 september 2018)

Vissen

De sloten van het onderzoeksgebied kunnen bewoond worden door vissen zoals de Zeelt, Kleine modderkruiper en Bittervoorn. Voor deze vissoorten geldt enkel de zorgplicht (Kranenbarg *et al.* 2015).

Amfibieën

Het gebied is geschikt voor amfibieën van artikel 3.10 Wnb waarvoor in Zuid-Holland een vrijstelling geldt, zoals de Meerkikker *Pelophylax ridibundus*, Gewone pad *Bufo bufo* en de Kleine watersalamander *Lissotriton vulgaris*. Voor deze soorten geldt de zorgplicht wel.

De terreinen waarop voorbelasting is aangebracht zijn dankzij de combinatie van zandlichamen en ondiepe waterplassen uitermate geschikt leefgebied voor de Rugstreeppad *Bufo calamita*. Westbroek (2014) vermeldde nog dat het onderzoeksgebied in 2014 niet geschikt was als leefgebied, maar dat is door de recent uitgevoerde werkzaamheden veranderd. Echter, in tegenstelling tot wat Westbroek (2014) beweert is de Rugstreeppad voor 1995 uit de regio verdwenen (Verboom *et al.* 2009). Het onderzoeksgebied valt daarmee buiten het huidige verspreidingsgebied van de soort. Gegevens van de NDFF (2018) bevestigen dat beeld.

Voor andere relevante soorten zijn geen potenties op basis van verspreiding en biotoopvoorkeuren (Creemers & van Delft 2009).

Reptielen

Er zijn geen potenties voor relevante soorten op basis van verspreiding en biotoopvoorkeuren (Creemers & van Delft 2009).

Figuur 3. De situatie aan de Harnaskade (7 september 2018).

Vogels

De braakliggende en bouwrijpe terreinen oefenen relatief veel aantrekkingskracht uit op vogels. De terreinen zijn echter ongeschikt voor broedende vogels met een jaarrond beschermde status (categorie 1 t/m4). In de lintbebouwing van het onderzoeksgebied is de aanwezigheid van vaste verblijfplaatsen van de Huismus *Passer domesticus* (tevens Rode Lijst broedvogels: status gevoelig) reeds uitvoerig in kaart gebracht (De Zwarte 2017). De braakliggende terreinen kunnen voor deze mussen een aanvullende voedselbron betekenen. Dat geldt ook voor de Buizerd *Buteo buteo* waarvan een vijf exemplaren (twee adulten en drie eerstejaarsvogels) in het gebied verbleven. De ruigtes in het onderzoeksgebied herbergen vermoedelijk veel prooien, waaronder muizen, amfibieën en ongewervelden. Gezien de samenstelling van het gezelschap en het notoire territoriale gedrag van Buizerds, betreft het hier vrijwel zeker een broedpaar met volgroeide jongen dat in de nabijheid (en dus niet binnen de lijnen) van het projectgebied is gevestigd. Uit de eerdere rapportages werden broedgevallen van deze soort binnen de kaders van het onderzoeksgebied reeds van de hand gewezen (Westbroek 2014, de Zwarte 2017).

In en om de braakliggende terreinen wordt in het broedseizoen vrijwel zeker gebroed door verscheidene vogelsoorten. Het gaat daarbij om vogels met een niet-jaarrond beschermde status, maar waarvan de nesten tijdens het broedseizoen wel degelijk beschermd zijn. De Zwarte (2017) meldt broedgevallen van Scholekster en Kievit op de terreinen. Ook soorten van de Rode Lijst zijn in het gebied aanwezig, waaronder de Kneu (een groep van 15 exemplaren tijdens het veldbezoek; status gevoelig), Boerenwaluw (enkele foeragerende exemplaren: status gevoelig), Huiswaluw (enkele foeragerende exemplaren: status gevoelig) Torenvalk (één jagend vrouwtje; status kwetsbaar), Gele kwikstaart (twee foeragerende doortrekkers: status gevoelig) en Patrijs (een koppel van 7 exemplaren tijdens het veldbezoek; vrijwel zeker een broedpaar met volgroeide jongen; status kwetsbaar). Daarnaast waren ook twee Tapuiten *Oenanthe oenanthe* (eveneens Rode Lijst broedvogels: status bedreigd) op de braakliggende terreinen aanwezig. Het betreft zeer waarschijnlijk Scandinavische doortrekkers, waarvan de kans dat de vogels in het terrein tot broeden zouden komen miniem is.

Op het terrein tussen de Harnaskade en de Harnaschdreef is een opstaand grondlichaam met tunnels die vermoedelijk toebehoren aan nesten van de Oeverwaluw *Riparia riparia* (figuur 4). Het aanbrengen van voorbelasting en zanddepots op werkterreinen creëert vaak geschikte broedplaatsen voor deze soort, die (wanneer in gebruik) strikt beschermd zijn.

In of langs de watergangen zijn moeras- en watervogels gevestigd, waaronder Fuut, Waterhoen, Meerkoet, Wilde eend en Kleine karekiet.

De lijst met genoemde vogelsoorten is niet uitputtend, maar indicatief. Slechts voor soorten met een jaarrond beschermde status geldt dat de potenties uitvoerig zijn beoordeeld. De conclusies van Westbroek (2014) en de Zwarte (2017) worden bij deze beoordeling opnieuw bevestigd. De braakliggende en bouwrijpe terreinen zijn ongeschikt voor broedende vogels met een jaarrond beschermde status (categorie 1 t/m4).

Figuur 4. Mogelijke broedwand van Oeverwaluwen in het onderzoeksgebied.

Figuur 5. Eén van de Patrijzen in het onderzoeksgebied (7 september 2018).

Zoogdieren

Het onderzoeksgebied is in 2015 en 2016 uitgebreid onderzocht op beschermde functies van vleermuizen. De watergang van de Harnaskade heeft een beschermde functie als vliegroute van de Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*. Beschermde functies van andere vleermuissoorten zijn in dat onderzoek afdoende uitgesloten (volgens het toen geldende protocol voor vleermuisinventarisaties; NGB *et al.* 2013). Volgens de stelregel dat onderzoeksgegevens in een niet veranderend gebied tot drie jaar houdbaar zijn, zou dit onderzoek in 2019 aan herziening toe zijn. Echter, dit betreft de geschiktheid van bebouwing voor verblijfplaatsen en die van lijnvormige elementen voor vliegroutes, alsmede door bomen en gebouwen beschutte terreinen als foerageerlocaties. Voor de braakliggende en bouwrijpe terreinen geldt zij vanwege de open karakter van het terrein te weinig potenties bieden aan elk van deze functies.

De Waterspitsmuis *Neomys fodiens* komt sinds 1988 niet meer in de regio voor (Broekhuizen *et al.* 2016, Mostert & Willemsen 2008). Westbroek (2014) beoordeelde het terrein daarbij als ongeschikt voor de soort vanwege het ontbreken van geschikte oeverstructuren. Een situatie die nog altijd actueel is en waarmee de aanwezigheid van de Waterspitsmuis uitgesloten kan worden.

Westbroek (2014) beoordeelde het terrein als ongeschikt voor Noordse woelmuis *Microtus oeconomus arenicola* vanwege het intensieve gebruik. Met het wijzigen van de bodemstructuur door graafwerkzaamheden is de situatie voor deze soort in feite verslechterd. Bovendien ligt het onderzoeksgebied buiten het bekende verspreidingsgebied van de soort (Broekhuizen *et al.* 2016). De soort is daarmee uitgesloten.

Voor andere strikt beschermde grondgebonden zoogdieren zijn geen potenties in het onderzoeksgebied op basis van biotoopvoorkeuren en verspreiding (Broekhuizen *et al.* 2016).

Gebiedsbescherming

Het onderzoeksgebied ligt aan de rand van Den Hoorn. Er zijn geen gebieden van Natura2000 binnen een straal van 3 kilometer aanwezig. Het onderzoeksgebied maakt geen deel uit van het Nederlands-Natuur-Netwerk (NNN). De voorgenomen werkzaamheden van dit project zijn relatief kleinschalig van aard en hebben geen enkele invloed op beschermde gebieden.

Overwegingen

Platte schijfhoren

Indien voorgenomen werkzaamheden de open sloten en watergangen in het gebied zullen aantasten, dient de aanwezigheid van Platte schijfhoren opnieuw overwogen te worden. Uit de resultaten blijkt dat de wateren niet op voorhand als ongeschikt kunnen worden betiteld. In 2014 werd de aanwezigheid van de soort in het gebied uitgesloten (Westbroek 2014). Echter, door werkzaamheden is het terrein wezenlijk veranderd en het laatst uitgevoerde onderzoek is inmiddels bijna vier jaar oud. Daarnaast kan door grondverzet gebiedsvreemd materiaal aangevoerd zijn, waardoor de soort zich intussen heeft kunnen vestigen. Een nieuwe bemonstering dient daarom uitgevoerd te worden om de eerdere conclusie te bevestigen.

Vogels

Hoewel uiteenlopende vogelsoorten in het gebied voorkomen, betreft het in het geval van de braakliggende en bouwrijpe terreinen geen broedplaatsen van soorten met een jaarrond beschermde status. Daarnaast komen er soorten in het gebied voor met een notering op de Rode lijst, waarvoor geldt dat de staat van instandhouding van die soorten niet meteen als gunstig beoordeeld mag worden. Derhalve is het zaak om uiterst zorgvuldig om te springen met het risico op verstoring van deze soorten.

Voor al deze vogelsoorten geldt dat individuen buiten het broedseizoen voldoende mobiel en flexibel zijn om zich aan verstoringbronnen te onttrekken, waardoor negatieve effecten uitblijven. Tijdens het broedseizoen is dat anders. Dan zijn de vogels gebonden aan een locatie van het nest. Verstoring door werkzaamheden kan dan al snel tot verlies van eieren en jongen leiden, met een ongunstig effect op de staat van instandhouding. In het geval van Harnaschpolder-Zuid gaat het dan vooral om Oeverwaluw, Patrijs en Kneu, maar ook om Scholekster en Kievit. Daarnaast is het niet uitgesloten dat ook andere grondbroedende steltlopers zich in het gebied zullen vestigen, zoals Kluut, Tureluur en Kleine plevier.

Aanvullend onderzoek in het kader de Wet Natuurbescherming is niet nodig om jaarrond beschermde nesten uit te sluiten.

Wel is het noodzakelijk om grootschalige werkzaamheden buiten de broedperiode te plannen. Voor de genoemde soorten betreft het de periode april tot en met juli. Indien in deze periode toch werkzaamheden moeten worden uitgevoerd, dienen het kleinschalige werkzaamheden te zijn. Voorafgaand aan deze werkzaamheden dient een broedvogelcheck uitgevoerd te om broedvogels in kaart te brengen. Met die kennis dient een werkprotocol opgesteld te worden om verstoring van broedende kwetsbare vogelsoorten te vermijden.

Vleermuizen

In 2019 verloopt de geldigheid van het eerder uitgevoerde vleermuizenonderzoek (de Zwarte 2017). Indien de in dat onderzoek beoordeelde structuren vanaf dat moment worden aangetast, zal aanvullend vleermuizenonderzoek volgens het meest actuele protocol (NGB *et al.* 2017) nodig zijn om de eerdere conclusies te bevestigen.

Conclusies

Er zijn potenties voor Platte schijfhoren in de watergangen. Indien deze worden aangetast, dient opnieuw bemonstering te worden uitgevoerd. De geldigheid van de eerder uitgevoerde bemonstering is verlopen.

Er broedende kwetsbare vogelsoorten in het onderzoeksgebied. Werkzaamheden dienen buiten het broedseizoen (april t/m juli) uitgevoerd te worden.

Voor andere relevante soorten zijn geen potenties aanwezig.

Literatuur

- Bos, F., M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff. 2006. De dagvlinders van Nederland. Naturalis, Leiden.
- Broekhuizen, S., K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Canters & J.C. Buys. 2016. Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Naturalis, Leiden.
- Boesveld, A. & A. Gmelig Meyling. 2011. Biotoopvoorkeuren van de Platte schijfhoren *Anisus vorticulus*. Zoekbeeld 2011(1): 10-14.
- Creemers, R. & Delft, J. van. (redactie). 2009. De Amfibieën en Reptielen van Nederland. Nederlandse Fauna deel 9. KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Dijk A.J., van & Boele A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Kranenbarg, J., R. Struijk, M. Schiphouwer, J. Bergsma, K. Didderen & J. Herder. 2015. De vissen van Zuid-Holland. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. 2009. Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingreep (Dienst Regelingen, brief 26 augustus 2009, kenmerk ffw2009.corr.046) te downloaden van de website van het Ministerie van El&I.
- Mostert, K. & J. Willemsen. 2011. Voorlopige werkatlas verspreiding zoogdieren in Zuid-Holland 2000-2011. Stichting Zoogdierenwerkgroep Zuid-Holland, Delft.
- NDFF, 2018. Nationale Database Flora en Fauna.
- Netwerk Groene Bureaus (NGB), Zoogdierverseniging en Gegevensautoriteit Natuur, Vleermuisprotocol 2017. www.gegevensautoriteitnatuur.nl en www.netwerkgroenebureaus.nl.
- Netwerk Groene Bureaus (NGB), Zoogdierverseniging en Gegevensautoriteit Natuur, Vleermuisprotocol 2013. www.gegevensautoriteitnatuur.nl en www.netwerkgroenebureaus.nl.
- Peeters, T.M.J. & M. Reemer. 2003. Bedreigde en verdwenen bijen in Nederland. EIS-Nederland, Leiden.
- Swaay, C.A.M. 2006. Basisrapport Rode Lijst Dagvlinders. Rapport VS2006.002, De Vlinderstichting, Wageningen.
- Vries, H.H., de & R. Ketelaar, 2003. De groene glazenmaker in Zuid-Holland. Rapport VS2003.18, De Vlinderstichting, Wageningen.
- Westbroek, S. 2015. Quickscan flora en fauna in het kader van het bestemmingsplan "Harnaschpolder Zuid" in de gemeente Midden-Delfland. Natuur-Wetenschappelijk Centrum, Dordrecht.
- Winter, A.J. & J. Bruin (eds.) 2002. De Nederlandse libellen (Odonata). Naturalis, Leiden.
- Zwarte, N. de, 2017. Vervolgonderzoek Harnaschpolder Zuid te Midden-Delfland. bSR-notitie 1348. Bureau Stadsnatuur, Rotterdam.

© Bureau Stadsnatuur | Westzeedijk 345 | 3015 AA Rotterdam

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechtelijke houders.

BSR kan door opdrachtgever niet aansprakelijk worden gesteld voor schade die voortvloeit uit gebruik van data of gegevens of door toepassing van aanbevelingen en conclusies, die zijn opgenomen in deze rapportage.